

JURISTES I MESTRES DE LA TEOLOGIA MORAL EN LES BIBLIOTEQUES CONVENTUALS DELS CAPUTXINS

Valentí SERRA DE MANRESA

Original rebut: 25/01/2017
Data d'acceptació: 20/02/2017

Adreça: Cardenal Vives i Tutó, 16
(Caputxins de Sarrià)
E-08034 Barcelona
E-mail: frvalentiserra@gmail.com

Resum

Amb aquest article l'autor, arxiver i director de la Biblioteca Hispano-Caputxina, prossegueix l'anàlisi dels fons bibliogràfics de les antigues biblioteques conventuals dels caputxins catalans. Després d'haver aportat la relació de les antigues edicions de les obres dels Pares de l'Església, publicades al llarg dels segles XVI i XIX, i presents a les biblioteques caputxines (RCatT 35 [2010] 667-680); de les obres dels mestres de l'escolàstica (RCatT 38 [2013] 981-998); dels sermonaris estampats i sobre els tractats de retòrica (RCatT 41 [2016] 563-607), ara ens presenta la relació de les principals obres publicades per eminents canonistes i moralistes que formaren part de les biblioteques dels frares caputxins de Catalunya, des de la seva implantació al país l'any 1578 fins a la restauració de la Província caputxina l'any 1900.

Paraules clau: Biblioteques, caputxins, estudis escolàstics, teologia moral, moralistes, dret canònic, juristes, canonistes.

Abstract

In this article, the author who is the archivist and director of the Hispano-Capuchin Library, continues the analysis of the bibliographical resources of the ancient conventual libraries of the Catalan Capuchins. Previous articles looked at the ancient editions of the Church Fathers, published throughout the 16th and 19th centuries and held in the Capuchin libraries (RCatT 35 [2010] 667-680); the works of the scholastic teachers (RCatT 38 [2013] 981-998); the printed collections of sermons and especially

the rhetorical treatises (RCatT 41 [2016] 563-607). The author now goes on to present the main works published by eminent canonists and moralists which belonged to the libraries of the Capuchin brothers of Catalunya, from the time of their arrival in the country in 1578 up to the time of the restoration of the Capuchin province in 1900.

Keywords: *libraries, Capuchins, ecclesiastical studies, moral theology, moralists, canon law, jurists, canonists*

1. TEXTOS DE MORALISTES I CANONISTES EN LES BIBLIOTEQUES DELS CAPUTXINS DE CATALUNYA ABANS DE L'EXCLAUSTRACIÓ DE 1835

Fou durant l'any 1995 que vam començar a ocupar-nos de l'anàlisi dels dels continguts bibliogràfics de les antigues biblioteques conventuals dels frares caputxins.¹ En efecte, després d'examinar l'estat de les biblioteques fraresques en la Catalunya setcentista,² d'haver presentat els principals fons bibliogràfics patrístics,³ d'haver indicat les obres dels principals mestres de l'escolàstica⁴ i quins foren els llibres més estimats i usats pels predicadors caputxins sobre retòrica i homilètica,⁵ ara, en aquest nou article volem oferir una tria de les obres dels més reputats moralistes i canonistes que, al seu moment, van formar part de les biblioteques caputxines d'abans de l'exclaustració⁶ i, també, fer esment de les obres jurídiques i de teologia moral que foren seguides pels joves caputxins durant els estudis escolàstics, especialment durant el llarg i

1. Les sigles emprades al llarg de l'article corresponen a l'APCC (Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya); ASCRel (Arxiu de la Sagrada Congregació de Religiosos); ASTar (*Analecta Sacra Tarraconensia*); BAC (Biblioteca de Autores Cristianos); BAVat (Biblioteca Apostòlica Vaticana); BEVic (Biblioteca Episcopal de Vic); BHC (Biblioteca Hispano-Caputxina); BPCSar (Biblioteca Provincial dels Caputxins a Sarrià); APFide (Arxiu de la Congregació de Propaganda Fide); BUB (Biblioteca Universitària de Barcelona); CollFr (*Collectanea Franciscana*); EstFr (*Estudios Franciscanos*); RCatT (*Revista Catalana de Teologia*).
2. V. SERRA DE MANRESA, «Aproximació a les biblioteques dels caputxins setcentistes del Principat: clàssics, escolàstics i novatores», *Pedralbes* 15 (1995) 265-277; *Id.*, «Aproximació als continguts bibliogràfics de les antigues biblioteques dels caputxins de Catalunya i Mallorca», *ASTar* 81 (2008) 81-167.
3. V. SERRA DE MANRESA, «Els Pares de l'Església en les antigues biblioteques dels caputxins catalans», *RCatT* 35 (2010) 667-680.
4. V. SERRA DE MANRESA, «Mestres de l'escolàstica en les antigues biblioteques dels frares caputxins de Catalunya i Mallorca», *RCatT* 38 (2013) 981-998.
5. V. SERRA DE MANRESA, «Fonts doctrinals de la predicació caputxina a la Catalunya del Barroc», *RCatT* 41 (2016) 563-607.
6. Una primera presentació d'aquests continguts bibliogràfics la podeu llegir dins la monografia de V. SERRA DE MANRESA, *Aportació dels framenors caputxins a la cultura catalana: des de la fundació a la guerra civil (1578-1936)*, Barcelona 2009, 243-250: «Moralistes i canonistes».

complex període de la restauració de la vida religiosa a Espanya;⁷ uns textos d'estudi que ajudaren enormement a estructurar la formació acadèmica de les vocacions a la vida caputxina al llarg de l'etapa de la restauració, tal com ja ho vam posar de manifest l'any 2015 en la nostra aportació a la miscel·lània d'homenatge al cardenal Lluís Martínez-Sistach.⁸

Els religiosos caputxins, atesa la seva dedicació a la predicació popular i assídua atenció al confessional, ja des de la seva implantació a Catalunya,⁹ han manifestat un especial interès per l'estudi de la teologia moral o pràctica i, per aquesta raó, i per tal de formar adientment els joves estudiants empraren, sota el guiatge dels lectors o professors, com a manual de referència, algunes obres de caràcter eminentment pràctic com, verbigràcia, la *Summa* de Joan Gerson¹⁰ († 1429) o bé els volums del *Compendium Salmanticense* de teologia moral¹¹ o, àdhuc, el *Cursus Theologicus*, d'orientació tomista, que endegà el framenor caputxí Lluís de Casp¹² († 1647). A més, els frares, a tall

7. V. SERRA DE MANRESA, «Hacia la restauración peninsular de la vida capuchina. Noticias históricas sobre algunas experiencias pioneras durante la exclaustración hispana», *EstFr* 99 (1998) 371-411.
8. V. SERRA DE MANRESA, «Textos de moralistes i de canonistes en les antigues biblioteques dels caputxins de Catalunya», dins *Pastura les meves ovelles*, Barcelona 2015, 181-198.
9. BASILI DE RUBÍ, Un segle de vida caputxina a Catalunya, Barcelona 1978, 880-907: «Estudis i apostolat».
10. Vegeu a la BPCSar l'obra de J. GERSON, *Summa Theologica et canonica*. Venetiis: Apud Dominicum Nicolinum 1587. Sobre Jean Charlier (de Gerson o Jarson), vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius Theologiae Catholicae*, Vol. II, Oeniponte 1906, cols. 791-801.
11. Per exemple, vegeu a la BPCSar, *Fuero de la conciencia y compendio Salmanticense de Moral [...] por el Padre Valentín de la Madre de Dios*. Barcelona: Por Joseph Llopis 1708. A la portada hi ha estampat el segell del convent de Santa Madrona i també una nota manuscrita que diu «Capuchinos de Barcelona». Aquest volum, un temps, fou destinat a la biblioteca conventual dels caputxins de Manresa: «A ús del P. Mathias de Palautordera. Lo dedica al Convent de Manresa». Fra Maties de Palautordera morí al convent de Granollers el dia 2 de juliol de 1716; vegeu BASILI DE RUBÍ, *Necrologi dels caputxins de Catalunya i Balears*, Barcelona 1945, 184. A més, vegeu també a la BPCSar, *Collegii Salmanticensis FF. Discalceatorum B. Mariae Monte Carmeli Primitivae Observantiae*. Barcinone: Sumptibus Raphaëlis Figueró 1700; ibíd., *Compendium Salmanticense [...] Universae Theologiae Moralis*. Pompelonae: Apud Viduam Joseph Longás 1797. Aquest *cursus theologiae moralis* començà a ser editat l'any 1665. Aquests cursos de teologia moral dels Salmanticenses també consten en els antics catàlegs de les biblioteques caputxines; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núms. 26-28; ibíd, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núms. 34-40. Sobre l'obra teològica del carmelita Valentí de la Mare de Déu († 1706), vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, col. 967.
12. BHC, *Cursus Theologicus [...] auctore Ludovico Caspensi, in Provincia Aragoniae Sacrae Theologiae Professore*, Lugduni 1641. Sobre l'aportació teològica —d'orientació tomista— del caputxí Lluís de Casp vegeu una breu indicació a *Lexicon Capuccinum. Promptuarium Historico-Bibliographicum Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum (1525-1950)*, Romae 1951, col. 995.

de reforç i complement, se serviren també dels volums de les *Summae virtutum ac vitiorum*, de marcat encuny escolàstic i com, també, semblantment aquella *Summa* que en el període més brillant de l'escolàstica havia redactat el religiós dominic Guillem Perault (ca. 1250).¹³ Ens consta, també, que els caputxins en llur formació escolàstica empraren alguns manuals pràctics destinats a confessors¹⁴ com, per exemple, el que escriví el religiós dominic Bartomeu de Medina († 1581), així com també el volum titulat *Noticias singularísimas para los Confesores*,¹⁵ aplegades pel framenor aragonès Josep Gavarri. De manera prioritària els frares caputxins usaren, però, la *Práctica del confessorio* publicada per primera vegada l'any 1751 pel caputxí navarrès Jaume de Corella († 1699), que en les seves diverses edicions, no mancà pas en les biblioteques conventuals¹⁶ junt amb la *Catena Moralis* del caputxí català Feliu de Cabrera († 1747). Aquesta darrera una obra de teologia pràctica, ara esmentada, sortí estampada l'any 1731, en dos volums, als obradors tipogràfics de la Universitat de Cervera.¹⁷

Pel que fa a resolució de les qüestions més pràctiques de caire canonicomoral que els predicadors i els confessors havien de resoldre de la vida quotidiana a través de llur acció pastoral, solien seguir el text de les obres del canonista navarrès Martí Azpilcueta¹⁸ († 1586); les del framenor conventual

13. BPCSar, *Summae virtutum ac vitiorum [...] Guilielmo Peraldo*. Antuerpiae: Apud Philippum Nutium 1571. A la portada hi ha una nota manuscrita que diu: «A uso de los Capuchinos de las Ermitas de Gerona».
14. BPCSar, *Breve instrucción de cómo se ha de administrar el sacramento de la penitencia [...] compuesta por el Padre Maestro Fray Bartolomé de Medina*. Lérida: Por Luis Manescal 1615.
15. Vegeu J. GAVARRI, *Noticias singularísimas que sacó a luz el M. R. P. Joseph Gavarri, Predicador Apostólico de la Religión de N. P. S. Francisco de la Provincia de Aragón de las preguntas necesarias que deven hazer los PP. Confesores con las personas que oyen de confesión*. Barcelona: Imp. de A. y B. Ferrer 1677.
16. Vegeu, entre moltes altres, i només a tall d'exemple, a la BHC la vuitena estampació de l'obra de JAIME DE CORELLA, *Práctica de el confessorio y explicación de las LXV proposiciones condenadas por la santidad de N. S. P. Inocencio XI*. Madrid: Por Mateo de Llanos 1690.
17. BHC, *Catena Moralis [...] per Felicem a Cabrera, capuccinum Provinciae Cathaloniae Theologum*. Cervariae: Per Thomam Senant 1731 (2 volums).
18. BPCSar, *De Regularibus commentarii [...] authore Martino de Azpilcueta Doctore Navarro*. Romae: In officina Iacobi Torneii 1584. Aquest volum duu una indicació manuscrita a la portada que diu: «Es del Convento de los Capuchinos de Barbastro»; ibíd., *Enchiridion sive manuale confessoriorum et poenitentium [...] Auctore Martino ab Azpilcueta, Doctore Navarro*. Venetiis: Apud Iuntas 1579; aquest exemplar duu una nota manuscrita que diu: «A uso de los capuchinos de Arenys». L'historiador caputxí milanès, Costanzo Cargnoni, ha assenyalat que les obres de teologia moral i canòniques del «Doctor Navarro» eren les més abundoses en les biblioteques dels caputxins sicilians; vegeu C. CARGNONI, «Libri e biblioteche dei cappuccini della Provincia di Siracusa alla fine del sec. XVI», *CollFr* 77 (2007) 78: «Libri maggiormente usati e più rappresentati [...] L'autore più rappresentato è Martino Azpilcueta Navarro, famoso canonista e moralista spagnolo, canonico regolare († 1586) con 81 volumi, soprattutto con i

Bartomeu Mastri de Meldola¹⁹ († 1673); alguns dels tractats del franciscà portuguès Manuel Rodríguez²⁰ († 1613) i, particularment, les obres de temàtica moral canònica i apològica que escriviren els caputxins Martín de Torrecilla²¹ († 1709) i Félix de Alamín²² († 1727). Al llarg del segle XVIII, i fins a l'exclaustració de 1835, durant l'etapa de formació teològica dels novells sacerdots que havien de dedicar-se a la predicació i a l'atenció del confessional, empraren les obres que escriví el religiós trinitari Leandre del Santíssim Sagrament²³ († 1663), molt especialment la *Summa*, que l'any 1672 fou reeditada a cura del caputxí Gregori de Salamanca.²⁴ Semblantment, també fou també molt seguit pels novells sacerdots caputxins el *Promptuario de la Theologia Moral* del dominic Francesc Lárraga²⁵ († 1710), a més de servir-se

suoi commenti e trattati *de casibus conscientiae* e i suoi manuali di morale e numerosi confessionali, come la diffusissima sua opera, forse la più importante in questo settore, *Enchiridion, Manuale confessoriorum et poenitentium e diversi compendi di questo Manuale*.

19. BPCSar, *Theologia Moralis ad mentem DD. Seraphici et Subtilis concinata [...] Auctore F. Bartholomaeo Mastro de Meldula*. Venetiis: Apud Michaellem Hertz 1709. A la biblioteca del convent d'Arenys de Mar hi havia les *Disputationes ad mentem Scoti*, publicades a Venècia l'any 1678; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 25. A propòsit de Bartomeu Mastri, vegeu J. SBARAGLIA, *Supplementum et castigatio ad scriptores trium ordinum S. Francisci*, Romae 1921, 123-124; H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, col. 20.
20. A la biblioteca del convent de Santa Eulàlia de Sarrià hi havia un volum amb les *Quaestiones regulares et canonicae* i, també, una *Summa de los casos de conciencia*; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núms. 71 i 73; ibíd., Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núm. 173: «Manuel Rodríguez Lusitano, *Quaestiones regulares et canonicae*». Sobre l'aportació teològica de fra Manuel Rodríguez de Extremoz, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. III, col. 582.
21. Vegeu a la BHC, *Propugnaculum orthodoxae fidei adversus quosdam veritatum catholicarum hostes, eas labefactare conantes. Authore Fr. Martino a Torrecilla*. Matriti: Ex Officina Antonii Román 1698. Sobre el caputxí Martín de Torrecilla, vegeu *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, cols. 1065-1066.
22. BHC, *Puerta de la Salvación. Espejo de la verdadera y falsa confesión [...] Su autor el Rmo. P. Fray Félix de Alamín, capuchino*. Madrid: En la Oficina de Lorenzo Francisco Mojados 1724. Les principals dades biogràfiques del pare Félix de Alamín (o de los Molinos) les trobarem dins *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, cols. 572-573.
23. BPCSar, *Quaestiones Morales Theologicae in Septem Ecclesiae Sacramenta. Auctore R. P. F. Leandro de SSmo. Sacramento*. Compluti: Apud Franciscum Ropero 1644. En el volum-registre de l'*Index librorum* de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Sarrià ja hi constava un volum de les *Quaestiones morales*; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 18.
24. BHC, *Leandri de SSmo. Sacramento, navarri oppidi de Villa Franca, Ordinis Disalceatorum SS. Trinitatis [...] Omnium operum Summa elaborata, et in lucem edita per Patrem Fr. Gregorium, Salmanticensem, Concionatorum Ordinis Capucinorum*. Lugduni: Sumptibus Laurentii Arnaud 1672. Sobre l'aportació teològica del trinitari Leandre del Santíssim Sagrament, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. III, cols. 1187-1188.
25. A guisa d'exemple, procedent de la biblioteca dels caputxins d'Olot, vegeu a la BPCSar, *Promptuario de la Teología Moral [...] del M. R. P. Francisco Lárraga*. Madrid: Oficina de Manuel

d'altres tractats de teologia moral que foren usats, complementàriament, com ara els del jesuïta Claudi La Croix²⁶ († 1714) i, també, els dominics Martí Wigandt²⁷ († 1708) i Daniel Concina²⁸ († 1756).

En aquest article hem d'assenyalar que en les biblioteques dels frares caputxins de Catalunya, a més d'obres de teologia moral d'orientació rigorista, com les ja suara esmentades de Daniel Concina hi figuraren, alhora, alguns tractats de teologia moral d'enfocament no tant rigorista com, per exemple, els textos de tarannà més moderat escrits pel clergue teatí Antoní Diana²⁹ († 1663) i les obres que publicà el fundador dels redemptoristes, sant Alfons Maria de Liguori³⁰ († 1775).

Martín 1760. També en l'*Index librorum* de l'antiga biblioteca dels caputxins de Sarrià hi consta el registre d'aquest mateix promptuari; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 15.

26. BPCSar, *Theologia Moralis [...] a R. P. Claudio La Croix*. Venetiis: Apud Nicolaum Pezzana 1747. Sobre l'aportació d'aquest jesuïta de Limburg a la teologia moral, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, cols. 941-942.
27. BPCSar, *Tribunal confessoriorum [...] Opera ac studio R. P. Martini Wigandt*. Venetiis: Apud Nicolaum Pezzana 1733. Sobre el pare Wigandt, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, cols. 968-969.
28. BPCSar, *Ad Theologiam Christianam Dogmatico-Moralem Apparatus, auctore F. Daniele Concina Ordinis Praedicatorum*. Venetiis: Apud Simonem Occhi 1751; ibíd., *Manuale Concinae, seu Theologia Christiana Dogmatico-Moralis a Patre Daniele Concina Ordinis Praedicatorum elucubrata*. Neapoli: Typis Josephi Raymundi 1763. A la biblioteca del convent d'Arenys de Mar hi havia també un volum de la *Instrucción de confesores y penitentes* de Concina publicada a Madrid l'any 1766; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 16. Semblantment, els volums de la *Theologia Christiana Dogmatico Moralis* de Daniel Concina també formaren part de la biblioteca del convent barceloní de Santa Madrona; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núm. 362. Sobre l'aportació teològica del dominic Daniel Concina, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, col. 947.
29. BPCSar, *R. P. D. Antonini Diana Panormitani, clerici regularis [...] Resolutiones Morales*. Montibus: Typis Francisci Waudrei 1636; ibíd., *Summa Diana*. Lugduni: Sumptibus Haeredes P. Prost 1644. Aquests volums d'Antoní Diana consten en el registre de l'antic catàleg de la biblioteca d'Arenys de Mar; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 58. Semblantment, també hi ha anotades les de Diana en els registres de les antigues biblioteques dels caputxins de Sarrià i de Barcelona; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 11; ibíd., Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núms. 21-29. Sobre l'aportació teològica d'Antoní Diana, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. III, cols. 1191-1193.
30. BPCSar, *Theologia Moralis illustrissimi ac reverendissimi D. Alphonsi de Liguori, olim episcopi S. Agathae Gothorum, et Rectoris Majoris Congregationis SS. Redemptoris*. Venetiis: Apud Remondini 1779. A la portada hi ha aquesta anotació: «Está concedida al uso del P. Fr. Mariano de Areñs, Capuchino, por el M. R. P. Provincial, año 1785 y la dedica al Convento de las Dos Villas de Calella y Pineda». Poc abans de l'exclaustració els caputxins catalans encara seguien emprant aquests manuals de teologia moral. A guisa d'exemple, vegeu la *Theologia Moralis beati Alphonsi de Liguori*. Bassani: Typis Remondini 1822; a la guarda d'aquest volum hi ha escrit el nom de l'usuari: «P. Michael a Papiol». Fra Miquel de Papiol, religiós exclaustrat del convent de Martorell, morí el 20 de març de 1882 a la població de Molins de Rei; vegeu *El Men-*

A més, en les prestatgeries de les antigues biblioteques conventuals caputxines hi havia, també, obres jurídiques de caire historicocanònic com ara el conjunt d'opuscles que escriví el professor dominic Arcàngel Caracia de Ripalta,³¹ o bé la *Summa Conciliorum* de Bartomeu Carranza³² († 1576), que eren situades junt amb l'edició de les disposicions conciliars tridentines³³ i de les actes dels concilis sinodals celebrats en alguns dels bisbats de la Tarraconense com ara: Vic,³⁴ la Seu d'Urgell,³⁵ Girona³⁶ Barcelona³⁷ i Tarragona.³⁸ Òbviament, en aquestes biblioteques caputxines hi consta la presència de

sajero Seráfico 1 (1883) 224-225 i BASILI DE RUBÍ, *Necrologi*, 80. Cal assenyalar que, en el període de la restauració, es llegí molt entre els framenors caputxins l'obra de mariologia titulada *Les glòries de Maria*. Per exemple, a la biblioteca del convent d'Arenys hi havia un exemplar de l'edició catalana publicada a Manresa el 1832; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 38.

31. Vegeu a la BHC, *Opusculum regularibus omnibus [...] Auctore R. P. F. Arcangelo Caracia Ripaltense*. Alexandria: Apud Herculem Qinctinianum 1596.
32. BPCSar, *Summa Conciliorum [...] per Bartolomeum Carranzam*. Venetiis: Ad signum Spei 1549; exemplar procedent de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Tremp.
33. BPCSar, *Sacrosancti et Oecumenici Concilii Tridentini, sub Paulo III, Julio III et Pio IV, Pontif. celebrati Canones et Decreta*. Cervariae: Typis Academicis 1779. A la guarda d'aquest volum, estampat als obradors tipogràfics de la Universitat de Cervera, hi ha una anotació que diu: «A uso de los PP. Capuchinos de las dos Villas de Calella y Pineda».
34. BPCSar, *Constitutiones Synodales Vicenses collectae, auctae et in ordinem redactae sub Petro a Magarola Vicensi episcopo*. Barcinone: Ex Typographia Hieronymi Margarit 1628.
35. BPCSar, *Constitutiones Synodales Dioecesis Urgellensis ab illustrissimo et reverendissimo D. D. Fr. Sebastiano de Victoria [...] In Dioecesana Synodo Urgellensi die 10 Novembris anno 1747 habita*. Barcinone: Ex Officina Joannis Piferer 1748.
36. BPCSar, *Constitutiones Synodales Diocesis Gerunden [...] Sub Illustrissimo et Reverendissimo Domino D. Fr. Michaelae Pontich [...] exornatae a Francisco Romaguera*. Gerundae: Sumptibus Hieronymi Palol 1691.
37. BPCSar, *Constitutiones Synodales Dioecesis Barcinonen, in unum collectae, renovatae et auctae sub Illustrmo. et Reverendmo. Domino D. Fr. Ildephonso a Sotomayor*. Barcinone: Ex Typographia Lacavalleria 1673.
38. BPCSar, *Constitutionum Provincialium Tarraconensium libri quinque*. Tarracone: Apud Philippum Robertum 1593; exemplar procedent de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins d'Arenys de Mar. Aquestes constitucions provincials de la Tarraconense foren estampades per ordre de l'arquebisbe Joan Terés, oncle del framenor caputxí fra Fruitós de Verdú, que fou ministre provincial dels caputxins de Catalunya els anys 1628-1632.

volums de legislació pròpia dels frares com, per exemple, els directoris³⁹ i els cerimonials de l'Orde⁴⁰ i els de la Província caputxina de Catalunya.⁴¹

Pel que fa als altres volums de caràcter jurídic —i que també van formar part de les antigues biblioteques conventuals— cal esmentar els textos preparats pels caputxins Pere M. de Lucca⁴² († 1740) i Jeroni de Sorbo⁴³ († 1602) editor, aquest darrer, del *Compendium Privilegiorum* d'Alfons de Casarrubios⁴⁴ (ca. 1532). Les biblioteques conventuals caputxines d'abans de la supressió de la vida religiosa també comptaren amb bones edicions del *Corpus Iuris Canonici*⁴⁵ (especialment la preparada per Gracià, monjo camaldulenc del segle XII que entre els anys 1140-1150 es dedicà a compilar el dret romà) i, àdhuc, els frares comptaren amb diverses edicions de la *Summula*⁴⁶ i de la *Summa*⁴⁷ preparada per sant Raimon de Penyafort († 1275) i, sobretot, disposaren de molt bones edicions de les *Decretals*.⁴⁸

39. BPCSar, *Directorium fori iudicialis pro Regularibus, usi Fratrum Minorum qui vulgo Capucini nuncupantur*. Auctore R. P. Zaccharia Boverio Salutiensi. Augustae Taurinorum: Apud Aloysium Pizzamilium 1624. Sobre Zacaries Boverio de Saluzzo, vegeu a la BHC, *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, cols. 1851-1852.
40. Vegeu JOAN M. DE NOTO, *De Sacris Ritibus iuxta Romanam Regulam usi Fratrum Minorum S. Francisci, qui vulgo Capuccini nuncupantur accommodatis*. Neapoli: Typis Scorigianis 1626. A la portada de l'exemplar conservat a la BHC hi ha una anotació manuscrita a la portada que diu: «A uso de los Capuchinos de Nra. Sra. de las Ermitas de Girona». Sobre l'acció pastoral del ministre general Joan Maria de Noto vegeu, *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, col. 844.
41. Vegeu a la BHC el cerimonial preparat per ATANASI DE BARCELONA, *Espejo Ceremonial Seráfico para instrucción de la juventud de Menores Capuchinos de N. S. P. S. Francisco de la Santa Provincia de Cathaluña*. Barcelona: Imp. R. Figueró 1716.
42. BPCSar, *De Jure PP. Minorum S. Francisci Capuccinorum [...]* Auctore Petro Marcellino de Luccia. Romae: Ex Typographia Antonii de Rubeis 1737. A la portada hi ha una nota manuscrita que diu: «Es del Convento de Capuchinos de Santa Madrona de la Ciudad de Barcelona».
43. BPCSar, *Compendium Privilegiorum Fratrum Minorum et aliorum Mendicantium et non Mendicantium*. Autore Alphonso de Casarubios hispano [...] Per R. P. Hieronymum a Sorbo, *Praedicatorum Ordinis Capuccinorum*. Coloniae: Apud Ioannem Kinchium 1619.
44. Aquesta obra formà part de la majoria de biblioteques franciscanes d'Europa i es trobava, per exemple, en la biblioteca conventual dels framenors de Roma, a San Francesco da Ripa, «In Conventu Sancti Francisci Transtiberim de Urbe», vegeu a la BAVat, Lat. 11268, *Index librorum fratrum minorum strictioris observantiae S. Francisci* (Província Romana, any 1600) f. 1: «Alfonsus de Casarubio, *Compendium Privilegiorum a variis Summis Pontifibus*».
45. BPCSar, *Decretum Gratiani ementatum, et notationibus illustratum, una cum glossis, Gregori XIII Pont. Max. iussu editum*. Venetiis: Apud Iuntas 1600-1605.
46. BAVat, Lat. 11322, *Index Librorum Fratrum Minorum Sti. Francisci Cappuccinorum*, f. 111: «Raimundus, *Summula Septem Sacramenta*, Venetiis 1569».
47. Vegeu a la BPCSar, *Summa Sancti Raymundi de Peniafort Ordinis Praedicatorum cum glossis Joannis de Friburgo*. Avenione: Sumptibus F. Mallard 1715.
48. A guisa d'exemple, vegeu l'edició d'Agustí Caravita que es conserva a la BPCSar, *Decretales Gregorii Noni Pont. Max. cum epitomis, divisionibus et glossis ordinariis*. Venetiis: [Apud Iuntas] 1656; ibíd, *Liber Sextus Decretalium D. Bonifacii Papae V. Constitutiones extravagantes tum viginti D. Ioannis Papae xxii tum communes*. Venetiis: Apud Iuntas 1615.

Els frares en llurs «llibreries» o biblioteques hi tenien els volums del *Bullarium*⁴⁹ de l'Orde caputxí,⁵⁰ una important obra de recopilació, molt ambiciosa i de caràcter monumental, que l'any 1740 començà a publicar Miquel de Zug⁵¹ († 1755) amb documentació procedent dels arxius vaticans⁵² i que fou estampada a petició del ministre general Bonaventura de Ferrara.⁵³ També, les biblioteques conventuals comptaren amb edicions dels comentaris jurídics dels principals canonistes de l'Orde caputxí⁵⁴ com ara de Jaume Raggi de Gènova⁵⁵ († 1657) i de Bonagràcia de Habsheim⁵⁶ († 1672). Cal assenyalar que les biblioteques dels caputxins també posseïren obres de dret pontifici de juristes molt eminents com ara: Andreu del Vaulx⁵⁷ († 1636), Agustí Barbosa⁵⁸

49. BHC, *Bullarium Ordininis FF. Minorum S. P. Francisci Capucinatorum [...] a P. F. Michaelae a Tugio in Helvetia*. Romae: Typis Joannis Zempel 1740-1752 (7 volums). Sobre el *Bullarium* preparat per Miquel de Zug, vegeu *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, cols. 278-280.
50. Aquests volums del *Bullarium* solien ser a totes les biblioteques conventuals; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 112; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 8, núm. 119; BEVic, *Index librorum omnium*, f. 1 i ss.
51. Sobre Miquel de Zug, vegeu *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, col. 1118.
52. Per exemple, vegeu a la BAVat, Barb. Lat. 2100, *Continuatio privilegiorum Fratibus Ordinis Minorum Capuccinis nuncupatis*.
53. BPCSar, *Bullarium Ordinis FF. Minorum S. P. Francisci Capuccinatorum [...] Iussu Reverendissimi Patris Bonaventurae a Ferrara [...] Variis notis et scholiis elucubrata a P. F. Michaelae a Tugio in Helvetia*. Romae: Typ. Joannis Zempel 1740-1752 (7 volums). L'edició d'aquest *Bullarium* fou prosseguit després del traspàs de Miquel de Zug fins als anys del pontificat del papa Pius IX (arribant fins a 10 volums: *Bullarii continuatio*, a cura de fra Damià de Münster, cf. *Lexicon capuccinum*, cols. 278-280).
54. Per exemple, procedent de l'antiga biblioteca dels caputxins d'Arenys de Mar, vegeu a la BPCSar, *Epitome seu compendium theoriae et praxis Causarum Iudicialium Regularium [...] Fr. Philippi de Bictis a Camerino, Ord. Min. S. Francisci Capuccinatorum*. Venetiis: Apud Franciscum Baba 1652. Les dades biogràfiques de Felip Bitti de Camerino les trobem en el *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, col. 1355.
55. BPCSar, *R. P. F. Iacobi Raggi Genuensis Ordinis Capuccinatorum, de Regimine Regularium*. Genuae: Ex Typographia Benedicti Guaschi 1653. Sobre Jaume Raggi de Gènova, vegeu a la BHC, *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, col. 785.
56. BPCSar, *Compendiosa Summula selectarum quaestionum regularium, quas in specialem usum FF. Capuccinatorum Ordinis S. Francisci collegit [...] Fr. Bona-Gratia Habsensis*. Lugduni: Sumpt. L. Arnaut 1671.
57. BPCSar, *Andreae Vallensis, vulgo del Vaulx, Andanensis, Paratitula Iuris Canonici, sive Decretalium D. Gregorii Papae IX summaria ac methodica explicatio [...] D. Annonis Schmorremberg Commentarium in eiusdem Iuris Regulas*. Venetiis: Apud Laurentium Basilium 1764; a la portada d'aquest volum hi ha una nota manuscrita que diu: «PP. Capuchinos, Gerona». Sobre Andreu Delvaux, professor de dret canònic a Lovaina, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. III, col. 873.
58. BPCSar, *Collectanea doctorum veterum quam recentiorum in Ius Pontificium Universum [...] auctore Augustino Barbosa*. Lugduni: Sump. Haerd. Petri Prost 1647. Les obres de Barbosa ja figuraven en el catàleg de l'antiga biblioteca conventual de Sarrià i, sobretot, consten en el registre de la biblioteca del convent de Santa Madrona; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros [...] de Santa Eulalia*, núm. 7; íbid., Ms. 1502, *Repertorio de los libros [...] de Santa Madrona*,

(† 1649), Pròsper Fagnani⁵⁹ († 1678), Domènec Cavallari⁶⁰ († 1781) i Juli L. Selvaggio († 1772).⁶¹

Les antigues biblioteques dels frares comptaren, també, amb els volums de les principals obres de moralistes i canonistes de casa nostra sobre dret i jurisprudència, d'interès general, com, verbigràcia, els tractats del jurista manresà Lluís de Peguera⁶² († 1610); les obres de Joan Egidi Trullench⁶³

-
- núm. 11: «Barbosa, *Collectanea in universum ius Pontificium*». Sobre l'aportació de Barbosa al dret canònic, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. III, cols. 1165-1166.
59. BPCSar, *Prosperi Fagnani commentaria in primum librum Decretalium*. Venetiis: Ex Typographia Balleoniana 1729. La primera edició d'aquests comentaris fou estampada l'any 1661, vegeu *Ius canonicum seu commentaria absolutissima in quinque libros Decretalium*, Romae 1661. Sobre l'aportació d'aquest cèlebre jurista de l'Acadèmia Romana, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, cols. 253-254.
60. BPCSar, *Institutiones Juris Canonici in tres partes ac sex tomos distributae, quibus vetus et nova Ecclesiae disciplina et mutationum causae enarrantur a Dominico Cavallario juris canonici et civilis professore conscriptae*. Venetiis: Apud Remondini 1796 (6 volums). Sobre el jurista napolità Domenico Cavallari, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 513.
61. BPCSar, *Institutionum Canoniarum libri tres ad usum Seminarii Neap., auctore Julio Laurentio Selvaggio*. Patavii: Ex Typographia Seminarii, apud J. Manfrè 1773 (3 volums); sobre l'aportació de Selvaggio al dret canònic, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 196-198.
62. A l'antiga biblioteca del convent d'Arenys hi havia un volum titulat *Pràctica de celebrar Corts*, editat a Barcelona l'any 1632; vegeu a l'APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 112. En els anys de la represa de la vida caputxina a Catalunya el canonge Jaume Cararach regalà als frares caputxins d'Arenys un exemplar de la *Praxis civilis nobilis D. Ludovici de Peguera Minorissensis*. Barcinone: Typis Raphaelis Figueró [1674]; aquest llibre és actualment a la BPCSar, sig. 10-5-16. L'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Sarrià comptà amb diverses obres jurídiques de Lluís de Peguera; vegeu a la BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 49. Semblantment, aquestes obres jurídiques de Peguera també havien format part dels fons bibliogràfics de la biblioteca de l'antic convent barceloní de Santa Madrona; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núms. 75-76. A la biblioteca personal del cardenal Consalvi, secretari d'Estat del papa Pius VII (i, en la darrera etapa de la seva vida, cardenal-prefecte de la congregació del Propaganda Fide), hi figurava també una edició de les *Decisiones Auree* del jurisconsult manresà Lluís de Peguera; APFide, *Fondo Consalvi*, Vol. XXXVI, *Indice di tutti li libri esistenti nella libreria di Mons. Ilmo. e Rmo. Consalvi, descritto nell'anno 1793*, s. f: «Peguera, *Decisiones Aureae civiles et criminales in Sacri Senatus Cataloniae*». Sobre la vida i actuacions eclesials del cardenal Consalvi, vegeu U. BASTGEN, «El cardenal Consalvi», *EstFr* 32 (1924) 140-149; R. REGOLI, *Ercole Consalvi. Le scelte per la Chiesa*. Roma: Pontificia Università Gregoriana 2006.
63. APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 8; on hi ha registrat un volum de l'*Expositio Bullae Sanctae Cruciatuae*, Barcelona 1637; edició preparada per Egidi Trullench. La biblioteca de Santa Eulàlia de Sarrià i la de Santa Madrona també comptaren amb les obres de Trullench; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 102: «Trullench, *Opus Morale*»; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núms. 144-148. Sobre l'aportació d'aquest destacat jurista fill de Vila-Real, autor també d'una *Praxis sacramentorum* (Venècia 1648), vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. III, col. 1187.

(† 1645); les de Joan Pere Fontanella⁶⁴ († 1649); de Pau Xammar⁶⁵ (ca. 1650) i de Francesc Romaguera⁶⁶ († 1694). Fou durant el segle XVIII que els frares adquiriren per a llurs biblioteques conventuals algunes obres juridicocànòniques, més actualitzades, com ara les del framenor Anacleto Reiffenstuel⁶⁷ († 1703), les del servita Teodor M. Rupprecht⁶⁸ († 1763) i, àdhuc, les obres de Zeger Bernat Van Espen⁶⁹ († 1728) professor, aquest darrer, de la Universitat de Lovaina, adscrit al corrent anomenat *episcopalisme*.⁷⁰

Poc abans de la supressió de la vida religiosa, decretada el juliol de 1835, els frares caputxins també comptaren amb les obres de dret eclesiàstic que endegaren els jesuïtes Francesc Schmalzgrueber⁷¹ († 1735) i Josep Biner⁷²

64. Les obres jurídiques de Fontanella formaren part de la biblioteca dels caputxins d'Arenys; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 175. A la biblioteca personal del cardenal Consalvi hi havia també algunes de les obres de Fontanella; APFide, *Fondo Consalvi*, Vol. XXXVI, *Indice di tutti i libri esistenti nella libreria di Mons. Ilmo. e Rmo. Consalvi, descritto nell'anno 1793*: «Fontanella, *Decisiones Cathaloniae*». Sobre el jurista olotí Joan Pere Fontanella, vegeu N. ANTONIO, *Bibliotheca Hispana Nova*, Vol. I, Matriti 1783, 759.
65. BPCSar, *Civilis doctrina de antiquitate et religione, regimine, privilegiis et praeherentis inclytae Civitatis Barcinonae. Divae Eulaliae Virgini et Prothomartyri ac Tutelari illius sacra. Authore Ioanne Paulo Xammar Barcinonensi Domicello*. Barcinonae: Ex Typographia Gabrielis Nogués 1644.
66. A la biblioteca del convent d'Arenys hi havia l'edició que l'any 1691 Francesc Romaguera preparà de les *Constitutiones Synodales Gerundensis*; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 85.
67. BPCSar, *Ius Canonicum Universum clara methodo iuxta titulos Quinque Librorum Decretalium [...] Tractatus de Regulis Juris. Authore R. P. F. Anacleto Reiffenstuel, Ordinis Min. S. Francisci Reformatorum*. Venetiis: Apud Antonium Bortoli 1763. Sobre aquest canonista caputxí, vegeu EVANGELISTA DE MONTAGUT, «El P. Anacleto Reiffenstuel y el derecho canónico», *EstFr* 5 (extr. 1910) 67-75.
68. BPCSar, *Notae historicae in universum Ius Canonicum [...] Authore P. Theodoro M. Rupprecht Ordinis Servorum B. M. V. [...] Accuratori studio concinnata a Jacobo Caresmar, canonico praem*. Barcinone: Apud Franciscum Surià 1772. Sobre l'aportació d'aquest religiós servita a l'estudi del *ius canonicum*, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, col. 1610.
69. BPCSar, *Zegeri Bernardi van Espen iuris utriusque doctoris, et sacrorum canonum professoris in Academia Lovaniensi, Operum*. Lovanii, Sumptibus Societatis, 1732; ibíd, *Ius Ecclesiasticum Universum hodiernae disciplinae accommodatum [...] authore Zegero Bernardo van Espen*. Matriti: In Typographia Raimundi Ruiz 1791.
70. Aquest corrent d'eclesiologia accentuava el paper de l'episcopat en l'estructura de l'Església, i hem de situar-lo a l'arrel de la teologia de la col·legialitat episcopal, segons la qual, els bisbes, conjuntament amb el papa, tenen en l'Església potestat plena i suprema. Sobre l'aportació del cèlebre professor de Lovaina Zeger-Bernat van Espen a l'eclesiologia i al dret eclesiàstic, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, cols. 1281-1283.
71. F. SCHMALZGRUEBER, *Ius Ecclesiasticum Universum*. Romae: Ex Typographia Rev. Camerae Apostolicae 1843 (13 volums).
72. J. BINER, *Apparatus eruditionis ad jurisprudentiam, praesertim ecclesiasticam [...] Methodo historico-dogmatica colliguntur*. Augustae Vindelicorum: Sumptibus Fratrum Ignatii et Ant. Wagner 1747 (cinquena edició, en 12 volums).

(† 1766) i, àdhuc, comptaren amb les *Institutiones Canonicae* de l'escolapi Remigi Maschat⁷³ († 1747). Per a resoldre els «Casos de Moral» en llur formació permanent els frares se serviren dels comentaris *In Jus Ecclesiasticum Universum* de Berardi⁷⁴ († 1768) i, també, les *Institutiones Juris Ecclesiastici* de Claudi Fleury (que foren estampades l'any 1762 amb comentaris de Joan Daniel Gruber);⁷⁵ un destacat conjunt d'obres sobre *Ius Canonicum* que formaren part dels fons bibliogràfics de les antigues biblioteques conventuals. Posteriorment, i durant la represa de la vida religiosa, bona part d'aquests volums foren recuperats pels frares i destinats als escolasticats del temps de la restauració, tal com veurem, tot seguit, en la segona part d'aquest article.

2. ELS FONS BIBLIOGRÀFICS SOBRE DRET CANÒNIC I TEOLOGIA MORAL EN LES BIBLIOTEQUES CONVENTUALS CAPUTXINES AL LLINDAR DEL SEGLE XX

L'any 2000, en estudiar la represa de la vida caputxina a Catalunya, ja ens vam referir als mètodes i continguts dels estudis que seguien els frares que protagonitzaren la restauració de la vida caputxina a Catalunya i Mallorca.⁷⁶ Fou durant els anys de l'exclaustració, que el grup de joves caputxins⁷⁷ que es trobaven en etapa de formació —i que a tall d'exiliats sojornaren als convents de França i d'Itàlia— se serviren, per a l'estudi de les principals matèries del *Ius Canonicum*, dels comentaris a les decretals preparats per Adam Huth⁷⁸ († 1771), jesuïta, i també de les lliçons de dret canònic d'Antoni

73. BPCSar, *Institutiones Canonicae Remigii Maschat a S. Erasmo, Cl. Reg. Scholarum Piarum*. Romae: Ex Typographia S. Michaelis ad Ripam, per Octavium Puccinelli 1747 (2 volums); sobre l'aportació de l'escolapi Remigi Maschat a l'estudi del dret canònic, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. IV, col. 1603.
74. C. S. BERARDI, *Commentaria in Ius Ecclesiasticum Universum*. Editio Tertia. Matriti: Ex Typographia Raymundi Ruiz 1793. Sobre l'aportació a l'estudi del dret canònic d'aquest professor de Torí, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 206-207.
75. C. FLEURY, *Institutiones Juris Ecclesiastici [...] edidit Joannes Daniel Gruber*. Editio quarta. Venetiis: Apud Antonium Zatta 1762.
76. V. SERRA DE MANRESA, *La Província de framenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)*, Barcelona 2000, 141-150: «La preparació cultural dels caputxins».
77. Sobre aquest període, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustracions i restauració (1814-1900)*, Barcelona 1998, 49-477; ID., «Hacia la restauración peninsular de la vida capuchina. Noticias históricas sobre algunas experiencias pioneras durante la exclaustración hispana», *EstFr* 99 (1998) 371-411.
78. A. HUTH, *Ius Canonicum*. Venetiis: Apud haeredes Balleonios 1843; vegeu les principals dades biogràfiques i l'aportació d'Adam Huth als estudis jurídics, en H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 210-211.

Cercià⁷⁹ († 1865) i, sobretot, usaren la síntesi preparada pel cardenal Soglia⁸⁰ († 1855), així com també empraren els volums sobre dret canònic universal, més amunt esmentats, que havia preparat el framenor bavarès Anacleto Reiffenstuel⁸¹ († 1703).

En els anys difícils en què s'hagué d'estructurar la represa de la vida caputxina a la península Ibèrica en el període de la restauració,⁸² dins les aules dels centres de formació teològica dels frares catalans hi foren emprats alguns manuals de síntesi molt ben elaborats que havien estat endegats per eminents canonistes com ara Franceso Santi⁸³ i Fèlix Cavagnis⁸⁴ († 1906), ambdós professors del Seminari Romà. També els joves religiosos caputxins reforçaren llurs estudis amb la lectura de la *Summa* de monsenyor Ferrari⁸⁵ († 1877) i de les *Institutiones Canonicae* de Septimi Vecchiotti⁸⁶ († 1868), així com també dels tractats de Domènec Bouix⁸⁷ († 1870).

A propòsit de l'activitat docent dels lectors o professors de dret canònic i de teologia moral a l'interior de les aules dels escolasticats caputxins, hem

79. BPCSar, *Lezioni di Diritto Canonico pubblico e privato del R. P. Antonio Cercià, D.C.D.G. Opera postuma*. Napoli: Stabilimento Tipografico Vitale 1867. Sobre l'obra del jesuïta napolità Antoni Cercià, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 1351.
80. J. SOGLIA, *Institutionum iuris publici ecclesiastici*. Mutinae: Nicolaum Zanichelli et Soc., Stephanum Calderini et Soc. 1850. Sobre l'aportació als estudis jurídics del cardenal Soglia, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 1350-1351.
81. BPCSar, *Ius Canonikum Universum. Complectens tractatum de Regulis Juris, auctore R. P. Fr. Anacleto Reiffenstuel Ordinis Minorum reformatorem provinciae Bavaricae [...] digestae studio et opera R. D. Victoris Pelletier*. Parisiis: Apud Ludovicum Vivès 1864 (7 volums). Vegeu la relació de les obres publicades per aquest eminent jurista bavarès dins B. LINS, *Scriptores provinciae Bavariae Fratrum Minorum 1625-1803*. Florentiae ad Claras Aquas: Typ. Collegii S. Bonaventurae 1954, 101.
82. Sobre aquest període, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *La Província de framenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)*, Barcelona 2000, 53-443.
83. CPCSar, *Praelectiones Juris Canonici quas iuxta ordinem Decretalium Gregorii IX, tradebat in Scholis Pont. Seminarii Romani Franciscus Santi, professor. Editio tertia emendata et recentissimis decretis accomodata cura Martini Leitner*. Ratisbonae: Sumptibus et Typis Friederici Pustet 1898 (4 volums).
84. F. CAVAGNIS, *Institutiones iuris publici ecclesiastici*. Romae: Typis Societatis Catholicae Instructivae 1888 (2 volums). Sobre l'aportació als estudis jurídics del cardenal Fèlix Cavagnis, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 2049.
85. I. C. FERRARI, *Summa Institutionum Canoniarum*. Editio octava. Genuae: Ex Typographia Archiepiscopali 1908; sobre l'aportació canònica de Ferrari, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 1775.
86. BPCSar, *Septimii M. Vecchiotti Institutiones Canonicae ad usum Seminariorum accomodatae*. Augustae Taurinorum: Ex Typis Hyacinthi Marietti 1875 (3 volums); vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 176.
87. BPCSar, *Tractatus de principiis Juris Canonici. Auctore D. Bouix*. Editio tertia. Parisiis: Apud Perisse Fratres 1882; vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 1769.

d'assenyalar que l'expert jurista fra Antoni d'Argentona optà per seguir el text de les lliçons contingudes en els manuals de síntesis publicats per Deshayes⁸⁸ (professor al seminari diocesà de Mans) i seguí les orientacions dels comentaris a les Decretals que preparà el canonge doctoral de Tortosa, Dr. Ramon O'Callaghan,⁸⁹ junt amb un ús força sovintejat d'alguns manuals elaborats pels eminents religiosos dominics Lluís Fanfani⁹⁰ i Albert Blat,⁹¹ així com també se serví de les obres publicades pel superior general dels claretians Felip Maroto⁹² († 1937). D'altra banda, el professor de teologia moral, fra Evangelista de Montagut optà, en canvi, per seguir les orientacions aportades en el manual redactat per monsenyor Bargilliat.⁹³

Pel que fa a les obres publicades per juristes membres de l'Orde dels framenors caputxins, i que foren presents a les biblioteques conventuals i utilitzades pels joves caputxins durant l'estudi de la teologia moral i del dret canònic durant el període de la restauració, s'ha de fer esment a assídua utilització del compendi preparat pels religiosos belgues Víctor d'Appeltern († 1886) i Piat de Mons⁹⁴ († 1904); una síntesi excel·lent, i molt pràctica, sobre el dret canònic aplicat a la vida religiosa.⁹⁵ Tot i l'estima mostrada pels frares per aquest compendi, finalment, acabà essent substituït, en els escolasticats caputxins de bona part d'Europa, per obres molt més extenses, com ara les preparades pels eminents canonistes caputxins Gommar Michiels⁹⁶ († 1965) i

88. F. DESHAYES, *Memento Juris Ecclesiastici publici et privati*. Parisiis: Sumptibus P. Lethielleux 1902.
89. R. O'CALLAGHAN, *Derecho canónico según el orden de las Decretales de Gregorio IX*. Tortosa: Imprenta de Salvador Isuar 1899 (3 volums).
90. L. FANFANI, *De Iure Religiosorum ad normam Codicis Iuris Canonici*. Taurini: Ex Officina Libraria Marietti 1925.
91. A. BLAT, *Commentarium textus Codicis Iuris Canonici*. Romae: Ex Typographia Pontificia in Instituto Pii IX 1921 (5 volums).
92. F. MAROTO, *Institutiones Iuris Canonici ad normam novi codicis*. Matriti: Typis Imp. Ibérica 1919.
93. BPCSar, *Praelectiones Juris Canonici quas habebat M. Bargilliat in Seminario Corisopitensi*. Parisiis: Apud Berche et Tralin 1913 (2 volums).
94. Cf. *Lexicon Capuccinum*, Romae 1951, cols. 1359-1360.
95. BPCSar, *Compendium praelectionum Juris Regularis Adm. R. P. Piat Montani, Ex-Provincialis Ordinis FF. Min. Capuccinorum Provinciae Belgicae, ad recentissimas leges ecclesiasticas redactum auctore P. Victorio an Appeltern ejusdem Ordinis*. Tornaci: H. L. Casterman 1903; vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. v, col. 2053; *Lexicon capuccinum*, Romae 1951, cols 1359-1360 i cols 1812-1813.
96. G. MICHIELS, *Principia generalia de personis in Ecclesia. Commentarius Libri II Codicis Iuris Canonici: canones praeliminares 87-106*. Lublin: Universitas Catholica 1932 (amb una segona edició revisada l'any 1955); *Id.*, *Normae generales Juris Canonici [Editio altera]*. Tornaci: Typis Desclée et Socii 1949 (2 volums. La primera edició és de l'any 1929); *Id.*, *De delictis et poenis*. Lublin: Universitas Catholica 1934. Sobre Gommar Michiels de Boisschot, vegeu *CollFr* 36 (1966) 237-238 i *Analecta OFMcap* 81 (1965) 344-349.

Mateu Conte de Coronata⁹⁷ († 1961), i que assoliren una enorme acceptació. Pel que fa als aspectes més concrets de la vida religiosa i a d'altres qüestions plantejades per la dinàmica de la vida consagrada, els frares se serviren dels tractats jurídics suara esmentats de fra Piat de Mons, sobre el dret canònic en la vida dels regulars,⁹⁸ i, també, seguiren algunes obres preparades pel framenor caputxí de Castella Agapito de Sobradillo⁹⁹ († 1983) sobre l'acció dels confessors en les comunitats de religioses.¹⁰⁰

Acabada la Guerra Civil espanyola¹⁰¹ (1936-1939) els caputxins catalans optaren per introduir en el pla d'estudis el manual de teologia moral redactat pels jesuïtes Gury¹⁰² († 1866) i Ferreres¹⁰³ († 1936) i, a no trigar, es decantaren per seguir els textos manualístics preparats pel pare Arregui¹⁰⁴ i, a no trigar, pel del pare Noldin¹⁰⁵ ambdós membres, també, de la Companyia de Jesús.

No podríem pas cloure aquest nostre article sense esmentar l'aportació, força significativa, de fra Calassanç de Llavaneres, el futur cardenal Vives i Tutó († 1913), a la restauració de la vida caputxina a Espanya i a la represa dels estudis eclesiàstics durant aquesta etapa.¹⁰⁶ Tanmateix, i per tal d'aconseguir un bon coneixement de l'aportació de Vives i Tutó a la repre-

97. M. CONTE DE CORONATA, *Institutiones Iuris Canonici ad usum utriusque cleri et scholarum*. Taurini: Ex Officina Libraria Marietti 1939 (5 volums); vegeu les dades biogràfiques de fra Mateu de Coronata a la nota necrològica publicada dins l'*Analecta OFMCap* 77 (1961) 426-427.
98. BPCSar, *Praelectiones Iuris Regularis ad usum Fratrum Minorum S. Francisci Capucinatorum*. Auctore F. Piatò Montesi. Tornaci: H. L. Casterman 1888 (3 volums).
99. Vegeu la nota necrològica del caputxí Agapito de Sobradillo a *CollFr* 54 (1984) 433.
100. Vegeu a la BHC, *Tractatus de religiosarum confessoribus ad normam Codicis Iuris Canonici concinnatus a P. Agapito de Sobradillo*. Torino: R. Berruti 1932.
101. Sobre aquest període històric, vegeu, V. SERRA DE MANRESA, *Els frares caputxins de Catalunya: de la Segona República a la postguerra (1931-1942)*, Barcelona 2014, 43-309.
102. J. P. GURY, *Compendium Theologiae Moralis*. Barcinone: Ed. E. Subirana 1913 (2 volums, l'edició original data de l'any 1850). A propòsit de l'aportació del pare Gury a la teologia moral, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 1384-1385.
103. J. B. FERRERES, *Casus conscientiae propositi ac soluti ad normam Codicis Canonici*. Barcinone: E. Subirana Pontificis Editor 1934 (2 volums). Sobre el P. Joan B. Ferreres (professor de teologia moral i dret canònic a la Facultat de Filosofia i Teologia dels jesuïtes de Sarrià, anys 1900-1918 i 1925-1931), vegeu la nota necrològica dins la revista *Razón y Fe* 112 (1937) 380-392.
104. A. M. ARREGUI, *Summarium Theologiae Moralis ad recentem codicem Iuris Canonici accommodatum. Editio duodecima*. Bilbao: Ed. El Mensajero del Corazón de Jesús 1934 (La primera edició fou publicada l'any 1918).
105. H. NOLDIN, *De praeceptis Dei et Ecclesiae*. Oeniponte: F. Rauch 1930 (2 volums) i, també, a cura d' A. Schmitt, vegeu H. NOLDIN, *Summa Theologiae Moralis iuxta Codicem Iuris Canonici*. Barcinone: Ed. Herder 1945 (4 volums).
106. Sobre l'acció de Calassanç de Llavaneres en la restauració i represa de la vida caputxina a Espanya, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Actuaciones eclesiales de fray José Calasanz de Llavaneres, cardenal Vives y Tutó», *EstFr* 108 (2007) 173-205.

sa de la vida religiosa a Espanya i a Europa, caldria disposar d'un estudi monogràfic sobre l'enorme treball efectuat pel caputxí de Llavaneres a favor de la vida consagrada des de la Congregació de Religiosos¹⁰⁷ que ell mateix estructurarà i presidirà¹⁰⁸ l'any 1908 i, també, caldria investigar quin fou l'abast de les aportacions personals de Vives i Tutó a la codificació del Dret Canònic però, sobretot, s'hauria d'examinar quina fou la transcendència eclesial de les accions efectuades pel cardenal Vives a favor de l'Església de Catalunya,¹⁰⁹ especialment els continuats esforços que l'any 1902 realitzà el purpurat caputxí per tal d'impedir la remodelació de les diòcesis de Catalunya (quan es volien eliminar les que no coincidien amb una capital de Província) a més d'evitar que s'executés, també l'any 1902, un decret del comte de Romanones que volia obligar les escoles catalanes a l'ensenyament del catecisme en llengua castellana. Semblantment, foren molt remarcables les accions que l'abril de 1909 féu Vives i Tutó amb el cardenal Rampolla per tal d'evitar que el Dr. Torras i Bages fos promogut a l'arquebisbat de Burgos i, per tant, impedir que fos allunyat de la seu de Vic tot evitant, així, que es debilités la pastoral de l'Església de la Tarraconense amb l'allunyament d'un bisbe tan sensible a la identitat catalana.

Pel que fa als volums de moralistes i juristes que formaren part de la biblioteca personal del cardenal Vives i del seu secretari Rupert M. de Manresa, hem d'assenyalar que havia força llibres de dret canònic, com ara les obres del prestigiós jurista Josep Nervegna¹¹⁰ († 1906); les del canonge Felip De Angelis¹¹¹ († 1881), que fou professor a la Sapienza i al seminari Romà; les d'Eugeni Grandclaude¹¹² († 1900); les dels jesuïtes Mateu Liberatore¹¹³ († 1892)

107. ASCRel, *Regestum Regularium*, Prefetto Card. Vives, Segretario Mons. Sbarretti (anys 1909-1913).
108. Aquesta temàtica la començà a desenvolupar el caputxí EVANGELISTA DE MONTAGUT, «El cardenal Vives canonista, y su labor al frente de la Congregación de Religiosos», *EstFr* XI (extr. 1913) 65-74.
109. V. SERRA DE MANRESA, «El capuchino José de Calasanz de Llavaneres, cardenal Vives y Tutó (1854-1913). Su actuación durante los pontificados de León XIII y Pío X», *Archivum Historiae Pontificiae* 44 (2006) 173-205.
110. BPCSAF, *De jure practico regularium. Auctore R. P. D. Josepho Nervegna*. Romae: Ex Typographia Gentili 1900; vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, col. 2053.
111. BPCSAF, *Praelectiones Juris Canonici ad methodum Decretalium Gregorii IX exactae quas in Scholis Pontificii Seminarii Romani tradebat Philippus canonicus de Angelis*. Romae: Typographia della Pace 1877 (2 volums); vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 1775-1776.
112. E. GRANDCLAUDE, *Jus Canonikum iuxta ordinem Decretalium*. Parisiis: Apud Victorem Lecoffre 1882 (3 volums); vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 2050-2051.
113. BPCSAF, *Le Droit Public de l'Église. Traité du R. P. Mathieu Liberatore de la Compagnie de Jésus. Traduit de l'italien, avec l'autorisation spéciale de l'auteur par M. Aug. Onclair*. Paris: Re-

i Artur Vermeersch¹¹⁴ († 1936), aquestes darreres sobre el dret dels instituts religiosos i sobre dret públic eclesiàstic. També comptà amb els volums de les qüestions canòniques que preparà cardenal Casimir Gennari¹¹⁵ († 1914) i, també, el tractat que escriví el prestigiós canonista i prepòsit general de la Companyia de Jesús, Francesc Xavier Wernz¹¹⁶ († 1914), un autor molt valorat pel cardenal Vives per la seva claredat expositiva.

La primera obra de caràcter teològic editada pel framenor caputxí Calassanç de Llanereres fou redactada i preparada en el convent d'Igualada i editada l'any 1881 a Barcelona, quan el pare Calassanç tenia només 27 anys. En plena joventut Vives i Tutó donà prova d'una maduresa teològica fora de sèrie i d'un talent prodigiós, a més de mostrar la seva gran capacitat d'articulació i de síntesi irradiada a través dels seus primers compendis de teologia moral i dogmàtica que, al seu moment, li valgueren una gran acceptació. Fou especialment remarcable la contribució del cardenal Vives en el camp del dret eclesiàstic, car no només formà part de la comissió encarregada de preparar la codificació del dret canònic (que no seria publicat fins l'any 1917, en temps del papa Benet xv, quan ja feia quatre anys que havia mort el cardenal de Llanereres) sinó que, a més, també endegà obres de gran utilitat per a l'estudi del dret eclesiàstic, com ara el text manualístic titulat *Compendium Juris Canonici*,¹¹⁷ que fou estampat per primera vegada a Barcelona l'any 1882 (i que comptà amb quatre edicions, la darrera publicada a Roma l'any 1905). Semblantment, també gaudí d'una gran acollida la recopilació preparada pel caputxí llanerenc titulada *Documenta Regularitatis*¹¹⁸ i, en aquest mateix sentit, foren molt ben acollits els comentaris, o exposició juridicocanònica, al text de la Regla de sant Francesc d'Assís particularment, el volum titulat *Expositio Regulae Fratrum Minorum*, estampat l'any 1889, on Vives i Tutó

taux-Bray 1888; sobre l'aportació del pare Liberatore als estudis jurídics, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*, Vol. V, cols. 1488-1489.

114. A. VERMEERSCH, *Praelectiones Canonicae religiosorum institutioni potissimum accommodatae*. Brugis: Sumptibus C. Beyaert 1907 (7 volums).

115. C. GENNARI, *Quistioni [sic] Canoniche di materia riguardanti specialmente i tempi nostri*. Edizione seconda con giunte e correzioni. Roma: Tipografia Pietro Veratti 1908.

116. F. X. WERNZ, *Ius Decretalium ad usum praelectionum scholis textus canonici sive iuris decretalium*. Romae: Ex Typographia Polyglota S. C. de Propaganda Fide 1898 (6 volums). L'any 1923 el jesuïta igualadí Pere Vidal († 1938) en publicà una segona edició revisada adaptada al Codi de Dret Canònic, vegeu F. X. WERNZ i P. VIDAL, *Ius Canonicum auctore P. Francisco Xav. Wernz S. I. ad Codicis normam exactum opera P. Petri Vidal eiusdem Societatis sacerdote*. Romae: Apud Aedes Universitatis Gregoriana 1923-1938 (7 volums). Vegeu una nota necrològica sobre el pare Wernz dins *Razón y Fe* 40 (1914) 277-287.

117. BHC, *Compendium Juris Canonici*. Barcinone: Ex Typis Immaculatae Conceptionis 1882.

118. BHC, *Documenta Regularitatis, seu de agendis et fugendis in Fratrum regimine*. Romae: Typographia Vaticana 1889.

hi presentà una remodelació i ampliació del comentari endegat pel caputxí Albert de Bolzen¹¹⁹ († 1863).

Fou l'any 1890, durant el seu sojorn a Roma, que Calassanç de Llawaneres publicà el *Catecismo de la Regla* per tal d'instruir els novicis en els aspectes jurídics i preceptes de la Regla franciscana,¹²⁰ però encara fou molt més rellevant la publicació, l'any 1904, de la col·lecció de documents titulada *Instituta Franciscana*,¹²¹ on Vives i Tutó volgué aplegar i sistematitzar tots els documents pontificis que tutelien i enalteixen l'Orde franciscà. *Instituta Franciscana* són quasi un miler de textos ordenats cronològicament, i que compten amb un magnífic i modèlic índex de matèries que facilita una utilització pràctica d'aquest diplomatarí de l'Orde dels framenors. Semblatment, també assolí un gran ressò eclesial l'estudi de Vives i Tutó titulat *De dignitate et officiis Episcoporum et Praelatorum*, publicat a Roma l'any 1905. Aquest tractat¹²² és, possiblement, una de les millors aportacions del cardenal Vives al coneixement del dret canònic ja que, servint-se de diversos tractats canonicomorals i de textos de sant Bernardí de Siena († 1444) i de sant Robert Bel·larmino († 1621), posà en relleu la dignitat episcopal i els deures pastorals dels bisbes i, sobretot, assenyala quin hauria de ser el capteniment episcopal en les novadores circumstàncies de l'Europa de principi del segle xx, tenint en compte moltes disposicions donades en els sínodes i els concilis provincials celebrats al llarg del segle xvii i xviii i, alhora, es féu ressò dels principals concilis provincials celebrats a Europa i Amèrica. En aquest mateix sentit, l'any 1906 Vives i Tutó publicà el volum titulat *De iurisdictione in spiritualibus et temporalibus quam habent Cardinales*,¹²³ on el purpurat caputxí analitzà, molt a fons, l'abast de la jurisdicció dels cardenals, tot vindicant la validesa d'una antiga constitució pontificia, la *Religiosa sanctorum*, promulgada pel papa Sixte V el 13 d'abril de 1587.

119. BHC, *Expositio Regulae FF. Minorum S. P. Francisci Assis., ex declarationibus Romanorum Pontificum, S. Bonaventurae, aliisque probatis auctoribus congesta, a Rmo. P. Alberto a Bulsano. Editio novissima quampluribus decretis et adnotationibus aucta.* Mediolani: Ex Typis Seraphini Ghezzi 1889.

120. BHC, *Catecismo de N[uestra] S[anta] Regla.* Roma: Tipografía Vaticana 1890.

121. BHC, *Instituta Franciscana monumentis benevolentiae RR. Pontificum laudata, magnificata, defensa.* Romae: Typis Vaticanis 1904.

122. BHC, *De dignitate et officiis Episcoporum et Praelatorum. Tractatus canonico-moralis; cura et studio Fr. Iosephi Calasancii Card. Vives OFMCap.* Romae: Fridericus Pustet Pontificalis Bibliopola 1905.

123. BHC, *De iurisdictione in spiritualibus et temporalibus quam habent S. R. E. Cardinales in suis Titulis et Diaconis, in compendium redacta, servata littera, a Fr. I. C. Cardinali Vives.* Romae: Typis Iuvenum Opificum a S. Ioseph 1906.

Uns tres anys abans de la mort del cardenal Vives, l'any 1910, el professor de teologia moral i futur ministre provincial dels caputxins de Catalunya, fra Fermí de la Cot, expressà la conveniència i l'interès d'editar les obres completes del cardenal Vives, tot assenyalant que: «Las obras completas del eminentísimo Cardenal Vives formarán con el tiempo una riquísima biblioteca eclesiástica».¹²⁴ En efecte, i a propòsit de l'extraordinària capacitat de treball del purpurat caputxí, autor de les nombroses obres que integren aquesta «riquíssima biblioteca eclesiàstica», el framenor conventual fra Stefano Ignudi,¹²⁵ en l'oració fúnebre que pronuncià a Roma el dia 17 d'octubre de 1913 —poc després del traspàs del cardenal Vives— a l'església de la cúria general dels caputxins, es preguntava com el porprat caputxí havia pogut deixar-nos tan enorme producció de llibres que, pel seu elevat nombre, constitueixen una biblioteca sencera. Semblantment, a propòsit dels nombrosos llibres publicats per cardenal de Llanerres, el caputxí Antoni M. de Barcelona, i tot fent-se ressò de les paraules del pare Ignudi, escriví que la producció literària de Vives i Tutó:

Suena a prodigio, puesto que no se ignora que la mayor parte de su tiempo la consagró al ministerio apostólico y a los asuntos de las Sagradas Congregaciones, en cuyos deberes fué ejemplar en celo abnegado, diligente, detallado, incansable. ¿Cómo puede, el Cardenal, encontrar tiempo para escribir tanto?, decían todos. Su inteligencia, sin duda una de las más vastas que poseía hoy día la Iglesia, pertenecía a una de aquellas grandes escuelas medioevales cuyos teólogos unían en armónico consorcio la dialéctica, la erudición y la fecundidad.¹²⁶

Aquest enorme treball del cardenal Vives com escriptor, especialment de temes jurídics i canònics, i la seva projecció eclesial ja ha estat objecte d'alguna primera aproximació a través d'articles de recerca publicats anteriorment a revistes de Roma i de Barcelona,¹²⁷ on hem maldat per posar de manifest la seva gran capacitat organitzadora¹²⁸ i la seva valuosa contribució a l'estudi de

124. Vegeu *EstFr* 5 (1910) 360-361.

125. BHC, *Nei solenni suffragi per l'ànima del Cardinale Giuseppe Calasanzio Vives y Tutó, dei Frati Minori Cappuccini. Orazione detta il 17 ottobre 1913 nella chiesa de S. Lorenzo da Brindisi in Roma dal P. Stefano Ignudi, dei Frati Minori Conventuali*, Roma 1913.

126. ANTONI M. DE BARCELONA, *El Cardenal Vives y Tutó de la Orden de Frailes Menores Capuchinos*, Igualada 1916, 403.

127. Vegeu V. SERRA DE MANRESA, «El capuchino José de Calasanz de Llanerres, cardenal Vives y Tutó (1854-1913). Su actuación durante los pontificados de León XIII y Pío X», *Archivum Historiae Pontificiae* 44 (2006) 173-205; Ib., «Actuaciones eclesiales de fray José Calasanz de Llanerres, cardenal Vives y Tutó», *EstFr* 108 (2007) 1-39.

128. V. SERRA DE MANRESA, «El cardenal Vives i Tutó (1854-1913). Aspectes biogràfics i projecció eclesial», *ASTar* 77 (2004) 233-272.

la teologia moral i del dret canònic¹²⁹ car, de manera molt directa, el cardenal Vives intervingué en la preparació i desenvolupament l'any 1899 del primer concili plenari llatinoamericà¹³⁰ i, també, en les tasques de recopilació i codificació del dret canònic;¹³¹ una codificació que hauria de culminar amb la publicació, per manament del papa Benet xv, del *Codex Iuris Canonici* (amb la Constitució Apostòlica *Providentissima Mater Ecclesia* del 27 de maig de 1917) que, tanmateix, fou editat alguns anys després de la mort del cardenal Vives¹³² i la del papa Sarto,¹³³ sant Pius x; essent el *Codex Iuris Canonici* una important codificació del dret eclesiàstic que fou qualificada, pels professors de la Pontifícia Universitat de Salamanca, d'una bella i harmoniosa acomodació del dret eclesiàstic, tradicionalment consolidat, en una novadora i pràctica recopilació,¹³⁴ endegada d'acord amb els temps moderns; una recopilació vigent fins a l'edició de l'actual Codi de Dret Canònic, publicat l'any 1983 d'acord amb les disposicions del Concili Vaticà II.¹³⁵

129. V. SERRA DE MANRESA, «Josep de Calassanç de Llavaneres (1854-1913), cardenal Vives i Tutó, escriptor i publicista», *RCatT* 39 (2014) 333-362.
130. Vegeu a la BHC, *Acta et decreta Concilii Plenarii Americae Latinae in Urbe celebrati Anno Domini MDCCCXCIX*. Romae, Ex Typographia Vaticana, 1900. Sobre l'actuació del cardenal de Llavaneres en aquest concili, vegeu aquest article que redactà el seu antic secretari RUPERT MARIA DE MANRESA, «El cardenal Vives y el Concilio Plenario de la América Latina», *EstFr* XI (extr. 1913) 92-99.
131. Cf. *Codex Iuris Canonici Pii x Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae xv auctoritate promulgatus. Praefatione Emmi. Petri Card. Gasparri et indice analitico-alphabetico auctus*. Friburgi Brisgoviae: Typis Herderianis 1918, ff. xxii-xxiii: «Tum vero Pontifex Consilium seu Commissionem, de qua in litteris Arduum sane munus, constituit, in eamque adscivit Patres Cardinales Seraphinum Vanutelli, Antonium Agliardi, Vincentium Vannutelli, Franciscum Satolli, Marianum Rampolla del Tindaro, Hieronymum M. Gotti, Dominicum Ferrata, Franciscum a Paula Cassetta, Franciscum Desideratum Mathieu, Casimirum Gennari, Beniaminum Cavicchioni, Andream Steinhuber, Franciscum Segna, Iosephum Calasanctium Vives y Tuto, Felicem Cavagnis et Raphaellem Merry del Val [...] cooptavit Dominicum Ferrata, Felicem Cavagnis, Beniaminum Cavicchioni, Casimirum Genari et Iosephum Calasanctium Vives y Tuto; iis vero, morte interceptis, suffecit deinceps Cardinales Sebastianum Martineili, Caietanum De Lai, Basilium Pompili, Caietanum Bisleti, Gulielmum van Rossum, Vicentium Vannutelli, Michaellem Lega et Philipum Giustini. Delegit autem Pontifex Cardinalem Petrum Gasparri».
132. Vegeu el volum extraordinari de la revista *EstFr* XI (extr. 1913) 5-31: «Homenaje de la Provincia Capuchina de Nuestra Señora de Montserrat (Cataluña) a su Eminencia Reverendisima el Cardenal Vives y Tutó, alumno de la misma».
133. Cf. Geronimo DAL-GAL, *S. Pio x, papa*. Padova: Il Messaggero di S. Antonio 1954.
134. BAC, *Código de Derecho Canónico. Texto bilingüe y versión castellana, con jurisprudencia y comentarios por los catedráticos de texto del Código en la Pontificia Universidad Eclesiástica de Salamanca*, Madrid 1945, introd., XXXI-XXXII.
135. Regraccio, de cor, al caputxí Mateu Sanclimens, expert canonista, les orientacions que m'oferí durant la redacció d'aquest article.